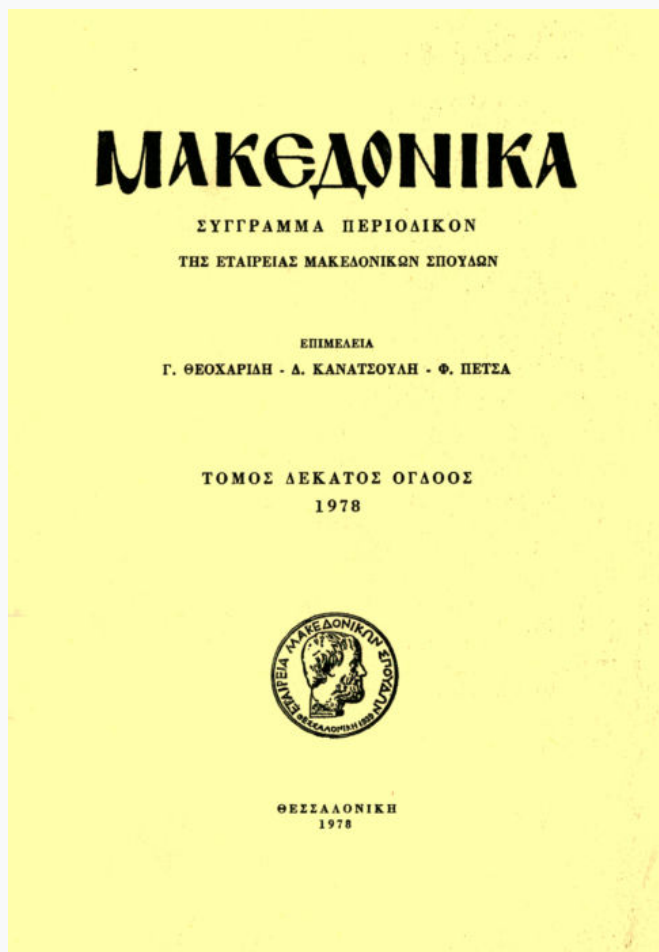

Μακεδονικά

Τόμ. 18, Αρ. 1 (1978)

Η πορεία του Αλεξάνδρου προς το θρόνο της Μακεδονίας

Ιωάννης Α. Βάρτσος

doi: [10.12681/makedonika.487](https://doi.org/10.12681/makedonika.487)

Copyright © 2014, Ιωάννης Α. Βάρτσος

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Βάρτσος Ι. Α. (1978). Η πορεία του Αλεξάνδρου προς το θρόνο της Μακεδονίας. *Μακεδονικά*, 18(1), 46–58.
<https://doi.org/10.12681/makedonika.487>

Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΠΡΟΣ ΤΟ ΘΡΟΝΟ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Όταν ο 'Αλέξανδρος ανέβηκε τὸ 336 π.Χ. στὸ θρόνο τῆς Μακεδονίας, ἀντιμετώπισε ἕνα δύσκολο πρόβλημα, ποὺ μέχρι τότε δὲν εἶχε βρεῖ τὴ λύση του: τὴν ἀνάγκη εὐρέσεως μιᾶς ἰσορροπίας μεταξύ τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας καὶ τῆς δυνάμεως τῆς μακεδονικῆς ἀριστοκρατίας. Οἱ ρίζες τοῦ προβλήματος αὐτοῦ πρέπει νὰ ἀναζητηθοῦν στὴν ἐποχὴ τῶν πρώτων Μακεδόνων βασιλέων καὶ ἡ πορεία του ἀκολούθησε δρόμο παράλληλο μὲ τὴν ἐξέλιξη τοῦ θεσμοῦ τῆς βασιλείας. Πρῶτος ὁ Φίλιππος φαίνεται πῶς συνειδητοποίησε τὴ σοβαρότητα τοῦ προβλήματος καὶ τὶς ἐπιπτώσεις του τόσο στὸ βασιλικὸ θεσμὸ ὅσο καὶ στὴ λειτουργία τοῦ κράτους γενικώτερα· γι' αὐτὸ προσπάθησε νὰ δημιουργήσῃ μιὰ πιὸ εὐρεία, κατὰ κάποιον τρόπο ἐθνικὴ βάση, ὥστε νὰ στηρίξῃ ἐπάνω σ' αὐτὴ τὸ βασιλικὸ του ἀξίωμα¹.

Ὁ 'Αλέξανδρος γνώριζε κατὰ τὴν ἀνοδό του στὸ θρόνο ὅτι ἡ ἀριστοκρατία θὰ ἦταν κατ' ἀνάγκην γι' αὐτὸν ὁ βασικὸς συμπαραστάτης, ἀφοῦ ἀπὸ αὐτὴ θὰ ἐπέλεγε τὰ στελέχη τοῦ κρατικοῦ μηχανισμοῦ, ἀλλὰ καὶ ὁ φυσικὸς του ἀντίπαλος, λόγω τῆς δυνάμεως ποὺ διέθετε. Οἱ σχέσεις του πρὸς τοὺς Μακεδόνες εὐγενεῖς ἐπρόκειτο νὰ ἀποτελέσουν τὸ βασικότερο ἐσωτερικὸ παράγοντα ποὺ θὰ ἐπηρέαζε τὴν πορεία τῆς βασιλείας του.

Ἀναφερόμενος στὸ πρόβλημα, ποὺ ἀπ' τὴν ἀρχὴ τῆς βασιλείας του ὑπῆρχε ἀνάμεσα στὸν 'Αλέξανδρο καὶ τοὺς εὐγενεῖς, γράφει χαρακτηριστικὰ ὁ Badian²: «It must be borne in mind that the importance of the struggle against the family of Parmenio is enhanced (for us no less than for our sources) by the shortness of Alexander's life. Had he lived to be even fifty, his struggle for emancipation from his father's advisers would have been merely an incident in the 'struggle of the generations', familiar in the history of every strong minded king...». 'Αλλὰ ὁ 'Αλέξανδρος πέθανε νέος καὶ ὀφείλομε νὰ περιορίσωμε τὴ μελέτη καὶ τὴν κρίση μας μέσα στὰ ὅρια τῆς σύντομης βασιλείας του. Θεωρῶ ὅτι ἡ ἄποψη πῶς ἡ σύγκρουση μεταξύ 'Αλεξάνδρου καὶ Παρμενίωνος, καθὼς καὶ ἄλλων εὐγενῶν, πρέπει νὰ ἐρμηνευθῇ ὡς μάχη τῶν γενεῶν —ὅπως ὑποστηρίζει πιὸ πάνω ὁ Badian—δύσκολα θὰ μπορούσε νὰ στηριχθῇ.

1. Βλ. M o m i g l i a n o, Re e popolo in Macedonia prima d'Alessandro Magno, «*Athenaeum* n. s.» 13 (1935) 17.

2. Alexander the Great, 1948-1967, CW 65 (1971) 43.

Γιατὶ σὲ ποιά γενεὰ θὰ κατατάσσουμε τὸν Ἀντίπατρο¹, ποὺ ἔπαιξε τόσο σημαντικὸ ρόλο στὴν ἄνοδο τοῦ Ἀλεξάνδρου στὸ θρόνο τῆς Μακεδονίας; Ὁ Ἀντίπατρος πολέμησε μὲ τὸν Περδίκκα Γ² καί, κατὰ συνέπειαν, δὲν μπορεῖ νὰ θεωρηθῇ ὡς ἄνθρωπος τοῦ στενοῦ περιβάλλοντος τοῦ Φιλίππου. Ἐπέζησε τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ ἐξελίχθηκε ὡς ὁ πιὸ σοβαρὸς καὶ ὑπολογισμὸς ἀπὸ τοὺς Διαδόχους. Ὁ Ἀντίπατρος (397-319) εἶχε τὴν ἴδια περίπου ἡλικία μὲ τὸν Παρμενίωνα³ (περίπου 400-330), ἐνῶ ὁ Φιλώτας⁴ (περίπου 360-330) ἦταν σχεδὸν σύγχρονος τοῦ Ἀλεξάνδρου (356-323).

Γιὰ τὴ δράση τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀπὸ τὸ 340 μέχρι τὴν ἀνάρρησή του στὸ θρόνο ἔχομε ἐλάχιστες πληροφορίες. Ἀνεπαρκεῖς εἶναι καὶ οἱ πληροφορίες μας γιὰ τὴν παιδική του ἡλικία ἢ γιὰ τὶς σχέσεις του μὲ τὴν ἀριστοκρατία τῆς ἐποχῆς. Ὅπωςδήποτε ὅμως εἶναι βέβαιο ὅτι δέχθηκε ἄμεσα τὴν ἐπίδραση τῆς προσωπικότητος τῶν γονέων του.

Ἡ Ὀλυμπιάς φαίνεται πὺς ἐπηρεάσε ἀπὸ κάθε ἄποψη περισσότερο ἀπὸ ὁποιοδήποτε ἄλλο ἄνθρωπο τὸ γιό της Ἀλέξανδρο⁵. Καθὼς οὔτε ἐκείνη ἦταν ἡ μόνη σύζυγος τοῦ Φιλίππου, οὔτε ὁ Ἀλέξανδρος ὁ μόνος τοῦ γιός, ἀναπτύχθηκε ἀνάμεσα στὸν Ἀλέξανδρο καὶ τὴ μητέρα του, ὅπως ἦταν ἐπόμενο, στενὸς δεσμός. Πέρα ὅμως ἀπὸ τὴ μητρικὴ στοργή ποὺ θὰ ἐνιωθε γιὰ τὸν Ἀλέξανδρο, ἡ σκέψη πὺς, μέσω τοῦ γιοῦ της, θὰ μπορούσε ἴσως μελλοντικὰ νὰ ἀποκτήσῃ πραγματικὴ ὄντοτητα καὶ δύναμη βασιλική, πρέπει νὰ ἔκανε τὴν Ὀλυμπιάδα πολὺ προσεκτικὴ στὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο τὸν μεγάλωνε. Καὶ ἦταν εὐλόγο νὰ κάνῃ τέτοιες σκέψεις ἡ Ὀλυμπιάς, καθὼς καταγόταν ἀπὸ γενιὰ βασιλική. Κόρη τοῦ Νεοπτολέμου, βασιλέα τῶν Μολοσσῶν, καὶ ἀδελφὴ τοῦ διαδόχου του, ἦταν ἀπόγονος ἐλληνικῆς οἰκογενείας ποὺ ἔπαιξε σημαντικὸ ρόλο στὰ πράγματα τῆς Ἡπείρου⁶. Ἡ Ὀλυμπιάς⁷ γεννήθηκε περίπου τὸ 375 καὶ ἔγινε τὸ 357/6 σύζυγος τοῦ Φιλίππου, ποὺ τὴν γνώρισε στὰ μυστήρια τῆς Σαμοθράκης⁸. Τὸ 356 ἀπέκτησε τὸν Ἀλέξανδρο, διάδοχο τοῦ μακεδονικοῦ θρόνου, καὶ τὸ 355 τὴν Κλεοπάτρα. Φαίνεται πὺς οἱ ἄλλες σύζυγοι τοῦ Φιλίππου δὲν ἐξεδήλωσαν ἀντιδράσεις γιὰ τὸ προβάδισμα τῆς Ὀλυμπιάδος. Ἐν τούτοις, ὁ Φίλιππος ἀπέκτησε τὸ 338 καὶ ἄλλῃ σύζυγο, τὴν Κλεοπάτρα⁹, ἀνεψιὰ τοῦ Ἀττάλου¹⁰.

1. Berve, *Das Alexanderreich*, München 1926, τ. 2, σ. 46-51, (ἀρ. 94).

2. Berve, *ἔ.ἀ.*, τ. 2, σ. 313-16 (ἀρ. 627).

3. Berve, *ἔ.ἀ.*, τ. 2, σ. 298-306 (ἀρ. 606).

4. Berve, *ἔ.ἀ.*, τ. 2, σ. 393-97 (ἀρ. 802).

5. Hamilton, *Alexander's Early Life*, G & R, τ. 12 (1965) 117.

6. Bl. Macurdy, *Hellenistic Queens*, Baltimore 1932, σ. 22 κ.ἑ.

7. Berve, *ἔ.ἀ.*, τ. 2, σ. 283-88, (ἀρ. 581).

8. Πλουτ. Ἀλέξ. 2.1.

9. Berve, *ἔ.ἀ.*, τ. 2, σ. 213-14 (ἀρ. 434).

10. Berve, *ἔ.ἀ.*, τ. 2, σ. 94 (ἀρ. 182).

Ἐχει διατυπωθῇ ἡ ἄποψη ὅτι ὁμάδα Μακεδόνων εὐγενῶν, μὲ πρωταγωνιστὲς τοὺς Παρμενίωνα καὶ Ἄτταλο, οὐδέποτε δέχθηκαν τὴν Ὀλυμπιάδα ὡς νόμιμη βασίλισσα τοῦ μακεδονικοῦ θρόνου, λόγω τῆς ἡπειρωτικῆς τῆς προελεύσεως¹. Ἀλλὰ καὶ ἡ μητέρα τοῦ Φιλίππου, ἡ Εὐρυδίκη, ἦταν ἰλλυρικῆς καταγωγῆς καὶ μόνο κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια τῆς ζωῆς τῆς ἔμαθε νὰ διαβάζῃ ἑλληνικά. Τὸ γεγονός δμως αὐτὸ δὲν προκάλεσε ποτὲ καμιά ἀντίδραση ἀπὸ τὸ περιβάλλον τοῦ Φιλίππου· οὐδέποτε ἀμφισβητήθηκε ἡ γνησιότητα τοῦ Φιλίππου ὡς Μακεδόνας. Εἶναι λοιπὸν πιθανὸν ὅτι τὸ θέμα νομιμότητος τῆς Ὀλυμπιάδος ἐπινοήθηκε ἀπὸ τὸ περιβάλλον² τοῦ Φιλίππου, ὥστε νὰ μειωθῇ ἡ νόμιμη βασίλισσα, ὅταν ὁ Φίλιππος σχεδίαζε τὸ γάμο του μὲ τὴν Κλεοπάτρα.

Οἱ πληροφορίες ποὺ παρέχουν οἱ πηγὲς γιὰ τὴν Ὀλυμπιάδα εἶναι ἐχθρικές, ἀλλὰ, ὅπωςδὴποτε, πρέπει νὰ ἔχουν ὑπόσταση πραγματική. Φαίνεται ὅτι ἡ Ὀλυμπιάς εἶχε προσωπικότητα δυναμική· περιοριζόταν δμως ἀπὸ τὰ πράγματα στὰ καθήκοντα τῆς συζύγου καὶ τῆς μητέρας. Σὲ μιὰ αὐτὴ χωρὶς φίλους, κάτω ἀπὸ τὴ διαρκὴ ἀπειλὴ τῶν πολυγαμικῶν διαθέσεων τοῦ Φιλίππου, ποὺ θὰ μπορούσαν νὰ ἀποτελέσουν ἀπειλὴ καὶ κατὰ τῆς θέσεώς της καὶ κατὰ τῆς ὑποστάσεως τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἀγωνιζόταν μὲ ὑπερηφάνεια ἀλλὰ καὶ βιαϊότητα. Κατὰ τὰ πρῶτα χρόνια τοῦ γάμου τους, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ λείψῃ σὲ ἐκστρατεῖες ὁ Φίλιππος, συχνὰ μεταβίβαζε τὴν ἐξουσία του στὴν Ὀλυμπιάδα, πράγμα ποὺ ἀσφαλῶς ἐνίσχυε τὴ θέση της στὴ μακεδονικὴ αὐλὴ³. Ἐχει ὑποστηριχθῇ ὅτι ἡ θετικὴ ἐπιρροή της στὴν ἀγωγή τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ ἡ βοήθεια τοῦ Φιλίππου πρὸς τὸν ἀδελφὸ της γιὰ τὴν κατάληψη τοῦ θρόνου τῆς Ἡπείρου δείχνουν πὼς ὁ ρόλος τῆς Ὀλυμπιάδος στὰ πράγματα τῆς μακεδονικῆς αὐλῆς πρέπει νὰ ἦταν σημαντικὸς⁴.

Παιδαγωγὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου ὠρίσθηκε ὁ Λεωνίδας, συγγενῆς τῆς Ὀλυμπιάδος, καὶ σ' αὐτὸν ἀνατέθηκε ἀπὸ τὸ Φίλιππο ἡ ὅλη εὐθύνη τῆς ἀγωγῆς του⁵. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς δασκάλους, ποὺ δίδασκαν τὸν Ἀλέξανδρο παράλληλα πρὸς τὸν Λεωνίδα ἢ τὸν διαδέχθηκαν, κατὰγονταν ἀπὸ τὴν Ἡπειρο ἢ τὴν Ἀκαρνανία, περιοχὲς ποὺ ἦταν γνωστὲς γιὰ τὴν αὐστηρότητα τῶν ἠθῶν τους. Σημαντικὴ δμως ἀλλαγὴ στὸν τρόπο διαπαιδαγωγήσεως τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐσήμανε ἡ ἀνάθεση τῆς περαιτέρω μορφώσεώς του στὸν Ἀριστοτέλη καὶ ἡ ταυτόχρονη ἀπομάκρυνση τοῦ μαθητῆ καὶ τοῦ δασκάλου ἀπὸ τὸ περιβάλλον τῆς αὐλῆς, ὥστε νὰ ἀποφευχθῇ ὁ ὁποιοσδήποτε περισπασμὸς⁶.

1. Πρβλ. Berve, ἑ.ἀ., τ. 1, σ. 3 κ.ἐ. καὶ Hamilton, ἑ.ἀ., σ. 120.

2. Πρβλ. Macurdy, ἑ.ἀ., σ. 26.

3. Πρβλ. Berve, ἑ.ἀ., τ. 2, σ. 283.

4. Πλουτ. Ἀλεξ. 5.4· Berve, ἑ.ἀ., τ. 2, σ. 235 κ.ἐ. (ἀρ. 469).

5. Πλουτ. Ἀλέξ. 7. 1-3

καί, ἴσως, νὰ ἐξασφαλισθῇ ἀπόσταση τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀπὸ τὴ μητρικὴ ἐπιρροή¹.

Γιὰ τὶς σχέσεις τοῦ Φιλίππου μὲ τὸν Ἀλέξανδρο, ὅσο ὁ νεαρὸς διάδοχος βρισκόταν κάτω ἀπὸ τὴν ἐπίδραση τοῦ Ἀριστοτέλους, δὲν μᾶς φωτίζουν οἱ πηγές. Ὅπωςδὴποτε ὁμοῦς εἶναι φυσικὸ νὰ εἰκάσωμε πὼς ἡ ἔνταση τῶν σχέσεων μεταξὺ Ὀλυμπιάδος καὶ Φιλίππου θὰ ἐπηρέασε τὸν ἑφηβο Ἀλέξανδρο².

Ὁ Ἀλέξανδρος εἰσάγεται στὰ πράγματα τοῦ μακεδονικοῦ κράτους τὸ 340 π.Χ. Ὁ Πλούταρχος παραδίδει³ ὅτι ὁ Φίλιππος ἄφησε τὸ δεκαεξαετή Ἀλέξανδρο στὴ Μακεδονία ὡς ἀντιβασιλέα (*κύριον*), ὅσο ἐκεῖνος ἐξεστράτευε κατὰ τοῦ Βυζαντίου. Κατὰ τὴν περίοδο τῆς ἀπουσίας τοῦ Φιλίππου ὁ Ἀλέξανδρος κατέπνιξε ἐξέγερση τῶν Μαίδων, ἐγκατέστησε νέους κατοίκους στὴν πόλιν τους καὶ ὠνόμασε τὴ νέα αὐτὴ ἐγκατάσταση Ἀλεξανδρούπολη. Πολλοὶ σύγχρονοι ἱστορικοὶ ὑποστηρίζουν⁴ ὅτι κοντὰ στὸν Ἀλέξανδρο ἔμεινε ὡς σύμβουλός του ὁ Ἀντίπατρος, μολονότι ὁ Πλούταρχος δὲν ἀναφέρει τὸν Ἀντίπατρο καὶ παρὰ τὴ μαρτυρία τοῦ Θεοδόμου⁵. Ἡ ἄποψη αὐτὴ βασίζεται σὲ ἐπιστολὴ τοῦ Ἰσοκράτους πρὸς τὸν Ἀντίπατρο⁶, ἀπ' τὴν ὁποία προκύπτει ὅτι τὸ 340 ὁ Ἀντίπατρος εἶχε τὸν ἐλεγχὸ τῶν πραγμάτων τοῦ κράτους τῆς Μακεδονίας⁷. Ὅπωςδὴποτε, ἡ ἀντιβασιλεία αὐτὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου σημειώνει τὴν ἑναρξὴ τῆς περιόδου ἀσκήσεώς του στὰ βασιλικά καθήκοντα καὶ τὴν ἐπίσημη ἀναγνώρισή του ὡς διαδόχου τοῦ θρόνου.

Τὸ 338 ὁ Ἀλέξανδρος ἠγήθηκε τοῦ ἀριστεροῦ τῆς μακεδονικῆς παρατάξεως κατὰ τὴ μάχη τῆς Χαιρωνείας⁸. Κατὰ τὸν Πλούταρχο⁹, πρῶτος ὁ Ἀλέξανδρος κατάρθωσε νὰ διασπᾷ τὴ γραμμὴ τοῦ Ἱεροῦ Λόχου τῶν Θηβαίων. Ἡ ἐπιτυχὴς συμμετοχὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου στὴ μάχη τῆς Χαιρωνείας ἀποτελεῖ ἐπισφράγιση τῶν σχεδίων ποὺ εἶχε ὁ Φίλιππος γιὰ τὸ διάδοχό του.

Μετὰ τὸ μακεδονικὸ θρίαμβο στὴ Χαιρώνεια ὁ ρόλος τῶν κυρίων προσώπων τοῦ θρόνου τῆς Μακεδονίας ἔγινε σαφέστερος. Ὁ Φίλιππος εἶχε ἄ-

1. Πρβλ. Hamilton, ἑ.α., σ. 119.

2. Πρβλ. Badian, *The Death of Philip II*, «Phoenix» 17 (1963) 246 καὶ Hamilton, ἑ.α., σ. 119.

3. Ἀλέξ. 9.1.

4. Bl. Hamilton, *Plutarch, Alexander, a Commentary*, Oxford 1969, σ. 22 γιὰ παραπομπές.

5. FGrHist 115 fr. 217.

6. Ἰσοκρ. Ἐπιστ. 4.

7. Κατὰ τὸν Κανατσούλη, Antipatros, als Feldherr und Staatsmann in der Zeit Philipps und Alexanders des Grossen, «Ελληνικά» 16 (1958-1959) 26-28, ἀντιβασιλέας τῆς Μακεδονίας κατὰ τὴν περίοδο 342-340 ἦταν ὁ Ἀντίπατρος.

8. Διοδ. 16. 86.

9. Ἀλέξ. 9.2.

ποδειχθῇ ἡγέτης στὸν ἑλληνικὸ χῶρον ὁ Ἀλέξανδρος ἄξιος διάδοχός του ἢ Ὀλυμπιάς «πρώτη τῇ τάξει» βασιλίсса· ὁ Παρμενίων καὶ ὁ Ἀντίπατρος οἱ ἰσχυρότεροι ὑπασπιστές του.

Ξαφνικὰ ὅμως μιὰ ἀπρόβλεπτη ἐξέλιξη στὴ ζωὴ τῆς μακεδονικῆς αὐλῆς ἐπέφερε ἀπὸτομες ἀλλαγές στὸ ρόλο καὶ στὸ μέλλον αὐτῶν τῶν προσώπων. Ὁ Φίλιππος ἀποφάσισε νὰ νυμφευθῇ τὴν Κλεοπάτρα, καταγωγῆς εὐγενικῆς, ποὺ εἶχε κηδεμόνα τῆς τὸν Ἀτταλο¹, ἓνα ἀπὸ τοὺς διακεκριμένους Μακεδόνες εὐγενεῖς. Ὁ γάμος αὐτὸς τοῦ Φιλίππου εἶχε σὰν ἀποτέλεσμα σειρὰ γεγονότων ποὺ κατέληξαν στὸ θάνατό του. Ἡ Ὀλυμπιάς, ἀντίθετα ἀπὸ τὶς παλαιότερες ἐμπειρίες τῆς ἀπὸ δεσμούς τοῦ συζύγου τῆς, αἰσθάνθηκε πῶς ἡ θέση τῆς ὡς κυρίας συζύγου κλονιζόταν καὶ φοβήθηκε πῶς καὶ τὰ δικαιώματα τοῦ Ἀλεξάνδρου στὴ διαδοχὴ τοῦ θρόνου ὑπονομεύονταν ἀπὸ τὴ δυνατότητα νὰ γεννηθῇ ἓνας πρίγκιπας ἀμιγοῦς μακεδονικῆς καταγωγῆς². Οἱ φόβοι τῆς Ὀλυμπιάδος δὲν ἦταν ἀδικαιολόγητοι. Ὁ Ἰουστίνος³ παραδίδει ὅτι ὁ Φίλιππος εἶχε κατηγορήσει τὴ σύζυγό του γιὰ ἀνηθικότητα καὶ ὁ Ἀρριανὸς⁴ ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος αἰσθάνθηκε ἔλλειψη ἐμπιστοσύνης γιὰ τὸν πατέρα του, ὄχι μόνο γιὰ τὸ νέο του γάμο ἀλλὰ καὶ γιατί θεώρησε πῶς εἶχε φερθῇ πρὸς τὴν Ὀλυμπιάδα ἀνέντιμα.

Κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ γάμου ἐπιβεβαιώθηκε ὁ φόβος πῶς ὁ παραγκωνισμὸς τῆς Ὀλυμπιάδος ἐσήμαινε καὶ τὸν παραγκωνισμό τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ὁ Ἀτταλος, σὲ κατάσταση μέθης, ζήτησε ἀπὸ τοὺς Μακεδόνες νὰ παρακαλέσουν τοὺς θεοὺς γιὰ ἓνα *γνήσιον ἐκ Φιλίππου καὶ Κλεοπάτρας... διάδοχον τῆς βασιλείας*⁵. Ὁ Ἀλέξανδρος, ποὺ παρακολουθοῦσε τὴν τελετὴ, ρώτησε τὸν Ἀτταλο ἂν τὸν θεωροῦσε νόθο καὶ πέταξε ἐναντίον του ἓνα κύπελλο. Ὁ Φίλιππος σηκώθηκε, τράβηξε τὸ ξίφος του, ἀλλὰ, μεθυσμένος καθὼς ἦταν, δὲν πέτυχε νὰ κτυπήσῃ τὸ γιό του. Ὁ Ἀλέξανδρος ἀπάντησε στὸν πατέρα του μὲ λόγους πικροὺς καί, μετὰ ἀπὸ αὐτά, ἔφυγε ἀπὸ τὴ Μακεδονία μὲ τὴ μητέρα του καί, ἀφοῦ ἄφησε τὴν Ὀλυμπιάδα στὸν ἀδελφὸ τῆς στὴν Ἠπειρο, ὁ ἴδιος κατέφυγε στοὺς Ἰλυριοὺς⁶. Μετὰ ἀπὸ λίγο ἀκολούθησε συμφιλίωση πατέρα καὶ γιοῦ⁷, πού, κατὰ τὶς ἐνδείξεις, ὑπῆρξε φαινομενικὴ καὶ ἀποσκοποῦσε στὴν ἐξασφάλιση διαδοχῆς, ὥσπου νὰ ἀποκτήσῃ ὁ Φίλιππος γιὸ ἀπὸ τὴν Κλεοπάτρα⁸.

1. Berve, *ἔ.ἀ.*, τ. 2, σ. 94 (ἀρ. 182).

2. Πρβλ. Berve, *ἔ.ἀ.*, τ. 2, σ. 284.

3. 9.5.9.

4. 3.6.5.

5. Πλουτ. Ἀλέξ. 9.4.

6. Πλουτ. Ἀλέξ. 9.4-5.

7. Πλουτ. Ἀλέξ. 9.6.

8. Σχετικὰ μὲ τὰ κίνητρα ποὺ ὥθησαν τὸ Φίλιππο νὰ νυμφευθῇ τὴν Κλεοπάτρα, ὁ

Μετὰ τὸ γάμο τοῦ Φιλίππου μὲ τὴν Κλεοπάτρα, ὁ Ἀλέξανδρος αἰσθάνθηκε πὼς δὲν πατοῦσε σὲ σταθερὸ ἔδαφος¹. Τὸ περιστατικὸ μὲ τὸν Πιζώδαρο ἀποκαλύπτει ἀκριβῶς αὐτὴ τὴν ἀβεβαιότητα ποὺ αἰσθανόταν ὁ Ἀλέξανδρος. Κατὰ τὸν Πλούταρχο², ὁ Πιζώδαρος, σατράπης τῆς Καρίας³, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ συνάψῃ σχέσεις μὲ τοὺς Μακεδόνες, θέλησε νὰ δώσῃ τὴ μεγαλύτερη κόρη του ὡς σύζυγο στὸν Ἀρριδαῖο⁴, ἑτεροθαλῆ, μειωμένης νομοσύνης, ἀδελφὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου. Τότε ἡ Ὀλυμπιάς καὶ διάφοροι φίλοι τοῦ Ἀλεξάνδρου τὸν ἐπεισαν πὼς ὁ προτεινόμενος γάμος ἐσήμαινε ὅτι ὁ Φίλιππος ἐσκόπευε νὰ ὀνομάσῃ διάδοχο τὸν Ἀρριδαῖο. Αὐτὸ εἶχε σὰν ἀποτελέσμα νὰ ἐπιχειρήσῃ ὁ Ἀλέξανδρος νὰ διαπραγματευθῇ γιὰ τὸν ἑαυτό του τὸ γάμο μὲ τὴν κόρη τοῦ Πιζωδάρου. Ὁ Φίλιππος πληροφορήθηκε τὶς διαπραγματεύσεις, ἐπιτίμησε τὸν Ἀλέξανδρο, ποὺ ἐπιδίωκε σχέσεις μὲ βαρβαρικὸ οἶκο, καὶ ἐξώρισε μερικοὺς ἀπὸ τοὺς στενωτέρους φίλους τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Τὸ περιστατικὸ αὐτὸ εἶναι ἀποκαλυπτικόν. Δείχνει πὼς ὁ Ἀλέξανδρος δὲν αἰσθανόταν βέβαιη τὴν ἀνοδὸ τοῦ στὸ θρόνο τῆς Μακεδονίας, ἐνῶ διαπίστωνε πὼς ἕνας ξένος, ὅπως ὁ Πιζώδαρος, εἶχε λόγους νὰ ἔχῃ περισσότερη ἐμπιστοσύνη στὶς πιθανότητες τοῦ Ἀρριδαίου γιὰ τὴ διαδοχὴ, ἐνὸς ἀνθρώπου ποὺ ὕστεροῦσε πνευματικά⁵. Τὰ ἀποτελέσματα μιᾶς τέτοιας ἀναμετρήσεως μεταξὺ Ἀλεξάνδρου καὶ Φιλίππου δὲν μπορούσε παρὰ νὰ εἶναι ἀρνητικά. Ἡ συμμαχία μὲ τὴν Καρία δὲν πραγματοποιιήθηκε· ἔτσι ὁ Φίλιππος στερήθηκε ἀπὸ τὴ δυνατότητα ἐνὸς προγεφυρώματος γιὰ τὴν ἐκστρατεία στὴν Ἀσία. Ὅπως ἦταν φυσικόν, ὁ Φίλιππος δυσανεκτήθηκε μὲ τὸν Ἀλέξανδρο ὄχι μόνο γιὰ τὶς ἀνεξάρτητες διαπραγματεύσεις του μὲ μιὰ ξένη δύναμη ἀλλὰ καὶ γιὰ τὶς κάθε εἴδους συνέπειές τους. Εἶχε π.χ. δοθῇ ἡ εὐκαιρία στὸν Πιζώδαρο νὰ καταλήξῃ σὲ ὀρισμένα συμπεράσματα, σχετικὰ μὲ τὴν ἀστάθεια ποὺ ἐπικρατοῦσε στὴ μακεδονικὴ αὐλὴ. Σημαντικὸ ἐπίσης ὑπῆρξε τὸ γεγονὸς τῆς ἐξορίας τῶν φίλων τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τῆς τιμωρίας τοῦ ὑπευθύνου γιὰ τὶς διαπραγματεύσεις μὲ τὸν Πιζώδαρο⁶. Ἡ ἐνέργεια

Green, Alexander the Great, New York 1970, σ. 62, ὑποστηρίζει ὅτι μόνη εὐλογοφανὴς ἐξήγηση τῆς ἀποφάσεώς του εἶναι ὅτι ἡ Ὀλυμπιάς καὶ ὁ Ἀλέξανδρος σχεδίαζαν νὰ τὸν ἐκθρονίσουν, ὥστε νὰ ἀναλάβῃ τὸ θρόνο καὶ τὴν ἐκστρατεία στὴν Ἀσία ὁ Ἀλέξανδρος. Ἐξάλλου, ὁ Hamilton, ἐ.ἀ. (σ. 4, σημ. 4), σ. 24, καὶ ἐ.ἀ. (σ. 2, σημ. 5), σ. 120, θεωρεῖ πὼς ὁ γάμος αὐτὸς ὀφείλεται σὲ ἐνέργειες τοῦ Παρμενίωνα καὶ τοῦ Ἀττάλου, ποὺ ὅπως-δήποτε ὀφελούνταν ἀπ' αὐτόν.

1. Πρβλ. Badian, ἐ.ἀ. (σ. 4, σημ. 2), σ. 245 κ.ἐ.

2. 10. 1-3.

3. Berve, ἐ.ἀ., τ. 2, σ. 320 κ.ἐ., (ἀρ. 640).

4. Just. 13.2.11.

5. Βλ. Badian, ἐ.ἀ. (σ. 4, σημ. 4), σ. 245 καὶ Hamilton, ἐ.ἀ. (σ. 4, σημ. 4), σ. 25.

6. Πλουτ. Ἀλέξ. 10.3.

αὐτὴ τοῦ Φιλίππου μαρτυρεῖ ὅτι ὁ βασιλέας θεώρησε τὶς διαπραγματεύσεις κολάσιμες σὲ βαθμὸν προδοσίας¹. Ἡ ἀπομάκρυνση τῶν φίλων τοῦ Ἀλέξανδρου σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν παραμονὴ τῆς μητέρας του στὴν αὐλὴ τῆς Ἡπείρου εἶχαν ὡς φυσικὸ ἀποτέλεσμα τὴν ἀπομόνωσή του ἀπὸ τὸ ἄμεσο περιβάλλον του τῆς μακεδονικῆς αὐλῆς.

Τὸ 336 π.Χ. δολοφονήθηκε ὁ Φίλιππος καὶ ἀνέβηκε στὸ θρόνο ὁ Ἀλέξανδρος. Ἡ μοιραία διαδοχὴ τῶν γεγονότων ἄρχισε τὴν ἀνοιξὴ ἐκείνου τοῦ ἔτους, ὅταν ὁ Φίλιππος ἔστειλε τὸν Παρμενίωνα καὶ τὸν Ἀττάλο στὴ Μικρὰ Ἀσία, γιὰ νὰ προετοιμάσουν τὴν ἐκστρατεία τῶν Μακεδόνων. Ἄν ἐκεῖνοι δὲν ἔλειπαν ἀπ' τὴ βασιλικὴ αὐλὴ, ὁ Φίλιππος θὰ εἶχε ἴσως καλύτερο τὸν ἔλεγχον τῶν πραγμάτων καὶ θὰ κατάρθωνε νὰ προλάβῃ ὅ,τι θὰ μπορούσε νὰ ἀποτελέσῃ ἀπειλὴ ἐναντίον του².

Ὅπως δὲ ποτε ὁ Παρμενίων καὶ ὁ Ἀττάλος βρίσκονταν στὴν Ἀσία, ὅπου πολέμουσαν κατὰ τοῦ Μένονος, μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ ἐλευθερώσουν πολλὰς ἀπ' τὶς ἑλληνικὰς πόλεις τῆς Ἀσίας³. Ἦδη ὁ Παρμενίων εἶχε νυμφευθῇ μία ἀπὸ τὶς θυγατέρες τοῦ Ἀττάλου⁴, πράγμα ποὺ ἀσφαλῶς ἐνίσχυσε τὶς καλὰς σχέσεις τῶν δύο ἀνδρῶν. Ὁ Παρμενίων⁵ ἦταν ὁ κύριος ἀντίπαλος τοῦ Ἀντιπάτρου. Ἦταν ἴσως καλύτερος στρατηγὸς ἀπὸ τὸν Ἀντίπατρο, ἐνῶ ὁ Ἀντίπατρος ὑπερέβαλλε τὸν Παρμενίωνα σὲ διπλωματικότητά⁶. Ἐν τούτοις ὁ Παρμενίων εἶχε μέχρι στιγμῆς κατορθώσει, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν Ἀττάλο, νὰ διατηρήσῃ καλὰς σχέσεις μὲ τὸν Ἀλέξανδρο⁷.

Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Παρμενίωνος καὶ τοῦ Ἀττάλου γιὰ τὴ Μικρὰ Ἀσία ὁ Ἀντίπατρος ἦταν ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἀσκούσε τὴ μεγαλύτερη ἐπιρροὴ στὴ μακεδονικὴ αὐλὴ. Ὁ Ἀντίπατρος καὶ ὁ Ἀλέξανδρος, συνεργάτες ἤδη στὸ παρελθόν, εἶχαν τώρα νὰ ἀντιμετωπίσουν κοινούς ἀντιπάλους. Ἡ δὲ προτίμησις ποὺ ἔδειχνε στὸν Παρμενίωνα ὁ Φίλιππος ἔκανε τὸν Ἀντίπατρο νὰ αἰσθάνεται λιγώτερον ἐμπιστοσύνη στὸ βασιλεῖα καὶ περισσότερη στὸν Ἀλέξανδρο⁸.

Στὸ μεταξὺ ἡ κατάστασις περιπλεκόταν περισσότερο. Ὁ Φίλιππος ἀπόκτησε παιδί, ἴσως θυγατέρα, ἀπὸ τὴν Κλεοπάτρα⁹. Τὸ σπουδαιότερο, τὴν

1. Πρβλ. Hamilton, ἑ.ἀ. (σ. 4, σημ. 4), σ. 26.

2. Πρβλ. Badian, «Alexander the Great and the Loneliness of Power», «Studies in Greek and Roman History», Oxford 1964, σ. 193.

3. Διοδ. 16.91.2· Just. 9.5.8.

4. Curt. 6.9.17.

5. Berve, ἑ.ἀ., τ. 2, σ. 298-306 (ἀρ. 606).

6. Βλ. Berve, ἑ.ἀ., τ. 2, σ. 288 κ.ἐ. γιὰ παραπομπάς.

7. Πρβλ. Badian, ἑ.ἀ. (σημ. 2), σ. 194.

8. Πρβλ. Badian, ἑ.ἀ. (σ. 4, σημ. 2), σ. 246 καὶ Hamilton, ἑ.ἀ. (σ. 2, σημ. 5), σ. 121.

9. Διοδ. 17.2.3· βλ. Berve, ἑ.ἀ., σ. 200 καὶ 214 περὶ τοῦ ὀνόματος καὶ τοῦ φύλου

ἴδια ἐποχὴ ὁ Φίλιππος ἀνάγγειλε τὸ γάμο τοῦ Ἀλεξάνδρου τῆς Ἡπείρου μὲ τὴν Κλεοπάτρα¹, κόρη τοῦ ἀπὸ τὴν Ὀλυμπιάδα. Ἡ Ὀλυμπιάς μέχρι τότε εἶχε παραμείνει κοντὰ στὸν ἀδελφὸ τῆς, στὴν Ἡπειρο, καὶ προσπαθοῦσε νὰ τὸν ὑποκινήσῃ κατὰ τοῦ Φιλίππου²· ἡ προσπάθειά της ὅμως παρέμενε ἀνεπιτυχής. Ἡ στάσις τοῦ Ἀλεξάνδρου τῆς Ἡπείρου δὲν προκαλεῖ ἀπορίες. Πολλὰ ἀπὸ τὰ ὀχυρά του ἦταν ἐπανδρωμένα μὲ μακεδονικὲς δυνάμεις³, ἐνῶ ὁ ἴδιος εἶχε καταλάβει τὸ θρόνο τῆς Ἡπείρου, ἀφοῦ προηγουμένως ὁ Φίλιππος εἶχε ἀπομακρύνει τὸν προκάτοχό του βασιλέα. Καὶ καθὼς ὁ προηγούμενος βασιλέας εἶχε γιό, ἡ πιθανότητα νὰ χάσῃ ὁ Ἀλέξανδρος τὸ θρόνο του δὲν μπορούσε νὰ ἀποκλεισθῇ. Ὁ γάμος αὐτὸς λοιπὸν τοῦ Ἀλεξάνδρου τῆς Ἡπείρου εἶχε σημασία γιὰ τὸν Ἀλέξανδρο τῆς Μακεδονίας, γιατί τοῦ στεροῦσε τὴν πιθανότητα μελλοντικῆς βοήθειας ἀπὸ τὴν Ἡπειρο καὶ τὴ δυνατότητα νὰ καταφύγῃ ἐκεῖ σὲ περίπτωσι ἀνάγκης. Εἶχε ὅμως καὶ γενικώτερη σημασία, γιατί σήμαινε πὼς ὁ Φίλιππος προσπαθοῦσε νὰ ἐξασφαλίσῃ εἰρήνην στὸν εὐρύτερο χῶρο, πρὶν ἐκστρατεῦσά⁴.

Ὁ γάμος ἐγίνε στὶς Αἰγές τὸ καλοκαίρι τοῦ 336⁵. Κατὰ τὴ διάρκεια τῶν ἐορτασμῶν δολοφονήθηκε ὁ Φίλιππος. Οἱ πηγὲς παρέχουν λίγα καὶ ἀντιφατικὰ γιὰ τὸ σοβαρὸ αὐτὸ γεγονός. Ὁ Διόδωρος⁶ παραδίδει ὅτι ὁ Φίλιππος δολοφονήθηκε καθὼς ἐφθανε στὸ χῶρο τοῦ θεάτρου καὶ πὼς εἶχε προηγουμένως ζητήσῃ ἀπὸ τοὺς σωματοφύλακές του νὰ κρατηθοῦν σὲ ἀπόστασι, ὥστε νὰ κερδίσῃ αὐτὸς τὸ θαυμασμὸ καὶ τὶς ἐπευφημίες τοῦ κοινοῦ. Ὁ Διόδωρος κατονομάζει τὸν Πausanias⁷ ὡς δολοφόνου, σωματοφύλακα τοῦ Φιλίππου⁸, καὶ ἀποδίδει τὴ δολοφονία σὲ ταπεινὴ προσωπικὴ του διαφορὰ μὲ τὸ βασιλέα. Ὁ Pausanias, ἀφοῦ ἄφησε ἄλογα⁹ στὴν εἴσοδο τῆς πό-

τοῦ παιδιοῦ.

1. Berve, *ἑ.ἀ.*, τ. 2, σ. 212 κ.ἑ., (ἀρ. 433).

2. Just. 9.7.7.

3. Bλ. Berve, *ἑ.ἀ.*, τ. 2, σ. 19.

4. Πρβλ. Badian *ἑ.ἀ.* (σ. 4, σημ. 2), σ. 246.

5. Bλ. Welles, Diodorus Siculus (μτφρ. καὶ ἐκδ.), London and Cambridge, Mass. 1963, τ. 8, σ. 100, σημ. 1 περὶ τῆς χρονολογήσεως τοῦ γάμου.

6. 16. 93-94· πρβλ. Πλουτ. Ἀλέξ. 10.4., Just. 9.6. 3-8 καὶ P. Oxy. 1798, FGrHist 148 καὶ τ. 2 BD, σ. 534.

7. Πρβλ. Berve, *ἑ.ἀ.*, τ. 2, σ. 308 κ.ἑ. (ἀρ. 614).

8. Ὁ Berve, *ἑ.ἀ.*, τ. 1, σ. 26 ὑποστηρίζει ὅτι ὁ Pausanias ἦταν μέλος τῆς εὐρύτερης ομάδας τῶν κατωτέρων εὐγενῶν, τῆς «Leibegarde», ὅπως τὴν ὀνομάζει· ἐν τούτοις, ὁ Badian, *ἑ.ἀ.*, (σ. 4, σημ. 2), σ. 248, ὑποστηρίζει ὅτι ὁ Pausanias ἀνῆκε στὴ μικρὴ ομάδα τῶν ἐκλεκτῶν, τῶν «Leibewachter», κατὰ τὴν ὀρολογία τοῦ Berve. Δὲν ὑπάρχουν ἀρκετὰ στοιχεῖα γιὰ νὰ δώσουν λύσις στὸ πρόβλημα καὶ, ὅπωςδῆποτε, ἡ ὑπαρξὴ δύο τέτοιων ὁμάδων ἀποτελεῖ ὑπόθεσις τοῦ Berve, *ἑ.ἀ.*, τ. 1, σ. 25 κ.ἑ., ποὺ δὲ στηρίζεται σὲ διάκρισι δρῶν ποὺ προέρχεται ἀπὸ πηγές.

9. Νομίζω πὼς ἡ μαρτυρία τοῦ Διοδώρου, 16.94.3, *ἱπποὺς δὲ παραστησάμενος ταῖς*

λεως, ἐκμεταλλεύθηκε τὴν εὐκαιρία τῆς εἰσόδου τοῦ Φιλίππου στὸ θέατρο χωρὶς ἀκολούθους¹, τὸν δολοφόνησε καθὼς ἐμπαινε καὶ ἔτρεξε ἀμέσως γιὰ νὰ φύγῃ. Μιὰ ὁμάδα πιστῶν σωματοφυλάκων ἔμεινε κοντὰ στὸ σῶμα τοῦ βασιλέα, ἐνῶ ἄλλοι καταδίωξαν τὸ δολοφόνο· καὶ τελικὰ τρεῖς ἀπὸ τοὺς διώκτες τοὺς σκότωσαν τὸν Πανσανία μὲ ἀκόντια.

Τὰ γεγονότα ποὺ ἀκολούθησαν τὸ θάνατο τοῦ Φιλίππου εἶναι ἐξίσου σκοτεινὰ. Κατὰ τὸν Ψευδοκαλλισθένη², εὐθὺς μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Φιλίππου ὁ Ἀντίπατρος παρουσίασε τὸν Ἀλέξανδρο στὸ στρατὸ καὶ ὁ στρατὸς τὸν ἀνακήρυξε μὲ ἐπευφημίες βασιλέα. Δύο ἄνθρωποι καταδικάσθηκαν καὶ ἐκτελέσθηκαν ἀμέσως γιὰ συμμετοχὴ στὴ συνωμοσία κατὰ τῆς ζωῆς τοῦ Φιλίππου, οἱ ἀδελφοὶ Ἡρομένης³ καὶ Ἀρραβαῖος⁴, ποὺ πιθανῶς κατάγονταν ἀπὸ τὴν Λυγκηστίδα τῆς Β.Δ. Μακεδονίας, τὴν περιοχὴ ἀπ' ὅπου ξεκινούσαν οἱ περισσότερες ἐπαναστάσεις στὴ Μακεδονία⁵. ἀντίθετα, στὸν τρίτο ἀδελφὸ Ἀλέξανδρο⁶, ποὺ ἐπίσης κρίθηκε ἔνοχος, δόθηκε χάρις ἀπὸ τὸν Ἀλέξανδρο τῆς Μακεδονίας, γιατί ὑπῆρξε ἀπὸ τοὺς πρώτους ποὺ ὑποστήριξαν τὸ νέο βασιλέα. Ὁ Ἀλέξανδρος ἀπὸ τὴν Λυγκηστίδα ἠγήθηκε ἀργότερα τοῦ θρακικοῦ ἱππικοῦ⁷ καὶ μετὰ ἀπὸ λίγα χρόνια ἐκτελέσθηκε γιὰ συνωμοσία κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Μετὰ τὴν ἐδραίωση τοῦ Ἀλεξάνδρου ἔγιναν καὶ ἄλλες ἐκτελέσεις. Ἡ Κλεοπάτρα καὶ τὸ παιδί της ἔχασαν τὴ ζωὴ τους πιθανῶς ἔπειτα ἀπὸ ἐνέργειες τῆς Ὀλυμπιάδος⁸. Ὁ ἴδιος ὁ Ἀλέξανδρος ἔδωσε ἐντολὴ νὰ ἐκτελεστοῦν ὅλοι οἱ συγγενεῖς τῆς Κλεοπάτρας, ποὺ εἶχαν καταλάβει ἀξιώματα ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Φιλίππου, ἐκτὸς ἀπὸ ἐκείνους ποὺ εἶχαν ἤδη ἐκδηλώσει σημεῖα ὑποταγῆς στὸ νέο βασιλέα⁹. Ἀκολούθησε ὁ θάνατος τοῦ Ἀτ-

πύλαις παρήλθε πρὸς τὰς εἰς τὸ θέατρον εἰσόδους δὴνγεῖ εὐκόλα στὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ Πανσανίας εἶχε συνενόχους· πρβλ. Just 9.7.10: «...etiam equos habuit preparados».

1. Ἐχῶ τὴ γνώμη πὼς ὁ Πανσανίας ἤρθε ἀποφασισμένος νὰ δολοφονήσῃ τὸ Φίλιππο, ἀλλὰ Ἰσως ἐσκόπευε νὰ δράσῃ, ὅταν ὁ Φίλιππος θὰ εἶχε καταλάβει τὴ θέσιν του μέσα στὸ θέατρο. Ἡ πρόωγη ἐκτέλεση τοῦ σχεδίου του ὀφείλεται μᾶλλον σὲ σύμπτωση: ἔτυχε νὰ βρεθῇ κοντὰ στὸ βασιλέα, ὅταν ἐκεῖνος ἀπομακρύνθηκε ἀπ' τὴν ἀκολουθία του.

2. 1.26.

3. Berve, *ἑ.ἀ.*, τ. 2, σ. 169 (ἀρ. 355).

4. Berve, *ἑ.ἀ.*, τ. 2, σ. 80 (ἀρ. 144).

5. Ἀρριαν. 1.25.1. Ὁ Bosworth, Philip II and Upper Macedonia, CQ 21 (1971) 93 κ.ἑ., ἀμφισβητεῖ τὴν εὐγενὴ καταγωγὴ ἀπὸ τὴ Λυγκηστίδα τῶν Ἡρομένη καὶ Ἀρραβαίου. Παρὰ τὴν ἐνδιαφέρουσα ἐπιχειρηματολογία, δὲ νομίζω ὅτι κατορθώνει νὰ κλονίσῃ τὴ θέσιν τοῦ Berve, *ἑ.ἀ.*, τ. 2, σ. 17 80 καὶ 169.

6. Berve, *ἑ.ἀ.*, τ. 2, σ. 17-19 (ἀρ. 37).

7. Ἀρριαν. 1.25.1.

8. Πλούτ. Ἀλέξ. 10. 4· Πανσαν. 8.7.5· Just. 9.7.12.

9. Just. 11.5. 1-2.

τάλου. Στὴν ἀρχὴ ὁ Ἀτταλος προσπάθησε, χωρὶς ἐπιτυχία, νὰ ξεσηκώσῃ τὸ στρατὸ κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου· μετὰ ζήτησε ἀπ' τὸ βασιλεῖα συγγνώμη, δηλώνοντας πίστη¹. Τίποτα ὁμως δὲν τὸν ἔσωσε. Ὁ Ἀλέξανδρος ἔδωσε ἐντολὴ νὰ ἐκτελεσθῇ (μᾶλλον ἀπὸ τὸν Παρμενίωνα)². Περίπου συγχρόνως ὁ Ἀλέξανδρος ἔδωσε ἐντολὴ νὰ ἐκτελεσθῇ γιὰ προδοσία καὶ ὁ ἐξάδελφός του Ἀμύντας, γιὸς τοῦ Περδίκκα Γ'³.

Ἡ δολοφονία τοῦ Φιλίππου ἔχει δώσει λαβὴν σὲ ὑποψίες ὅτι ἐκτὸς ἀπὸ τὸ δράστη καὶ τοὺς ἀμέσους συνεργάτες του ὑπῆρχαν ἠθικοὶ αὐτουργοί. Ὁ Διόδωρος⁴ καὶ ὁ Ἀριστοτέλης⁵ ἀποδίδουν τὸ ἔγκλημα σὲ προσωπικὴ ἀντεκδίκηση τοῦ Πausanias. Ὁ Πλούταρχος παραδίδει ὅτι εἶχαν διατυπωθῇ ὑποψίες γιὰ τὴν Ὀλυμπιάδα καὶ τὸν Ἀλέξανδρο⁶ πὺς εἶχαν ἐξάγει τὸ πάθος τοῦ Πausanias. Περαιτέρω ὁμως ὁ Πλούταρχος δείχνει ὅτι δὲν συμμερίζεται τὶς ὑποψίες γιὰ τὸν Ἀλέξανδρο. Ὁ Ἰουστίνος⁷ προχωρεῖ πέρα ἀπὸ τὶς ὑποψίες καὶ ἀποδίδει ἐνοχὴ καὶ στοὺς δύο.

Δύο δεδομένα καθιστοῦν ἀπίθανο νὰ εἶχε ἐνεργήσει ὁ Πausanias ἀπὸ δική του πρωτοβουλία: ὅτι ἡ προσωπικὴ διαφορά μεταξὺ Πausanias καὶ Φιλίππου ἦταν πολὺ παλιά καὶ ὅτι ὁ Πausanias δὲν εἶχε ποτὲ ἀποπειραθῇ νὰ βλάψῃ οὔτε τὸν Ἀτταλο, τὸν ἄνθρωπο πού, κατὰ τὸ Διόδωρο⁸, ἦταν ὁ κυρίως ὑπεύθυνος γιὰ τὴ σωματικὴ καὶ ἠθικὴ βλάβη πού εἶχε ὑποστῇ⁹.

Ἐφόσον ὁ ἠθικὸς αὐτουργὸς τῆς δολοφονίας ἔχει ἀποσιωπηθῇ, δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ διαλεύκανση τοῦ ἀρχαίου αὐτοῦ φόνου.

Ἄν διερωτηθοῦμε ὁμως ποίος θὰ μπορούσε νὰ ὠφελήθῃ ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Φιλίππου, θὰ παρατηρήσωμε ὅτι πολλοὶ ἄνθρωποι ἢ ὁμάδες ἀνθρώπων θὰ ἦταν δυνατόν νὰ ἐνοχοποιηθοῦν. Ὁ θάνατος τοῦ Φιλίππου ὠφέλησε σαφῶς τὸν Ἀλέξανδρο. Ὑπῆρξε λοιπὸν ὁ Ἀλέξανδρος πατροκτόνος ἢ μιὰ ὁμάδα εὐγενῶν ὑπῆρξε ὑπεύθυνη γιὰ τὸ θάνατο τοῦ Φιλίππου;

Ὁ Bosworth ὑποστηρίζει¹⁰ ὅτι ὑπεύθυνοι γιὰ τὸ φόνον τοῦ Φιλίππου ὑπῆρξαν εὐγενεῖς τῆς Ἀνω Μακεδονίας. Κατὰ τὸν Bosworth ὁ γάμος τῆς Ὀλυμπιάδος καὶ τοῦ Φιλίππου ἀποσκοποῦσε καὶ στὴν ἱκανοποίηση τῶν περιοχῶν τῆς Ἀνω Μακεδονίας, πού εἶχαν τότε ἐνσωματωθῇ στὸ βασίλειό του. Μία

1. Διοδ. 17.5.1.

2. Curt. 7.1.3· Διοδ. 17.2, 5-6, 5.2.

3. Just. 12.6.14.

4. 16.93-94.

5. Πολιτ. 1311b 2.

6. Ἀλέξ. 10.4.

7. 9.8.1-10.

8. 16.93-94.

9. Εἶχαν περάσει ἤδη ὀκτὼ χρόνια· βλ. Welles, ἔ.α., σ. 98, σημ. 1.

10. Ἐ.α., σ. 93 κ.ε.

νύφη ἀπὸ τὴν Ἥπειρο καὶ ἓνας διάδοχος πού θά εἶχε δεσμό αἵματος μὲ τὴν Ἥπειρο θά τοὺς ἱκανοποιοῦσε ἰδιαίτερα, λόγω τῆς πατροπαράδοτης συμμαχίας τοὺς μὲ τοὺς Ἥπειρώτες καὶ τῆς ἐλλείψεως ἐμπιστοσύνης πρὸς τὴν Κάτω Μακεδονία. Ἐπομένως ὁ γάμος τοῦ Φιλίππου μὲ τὴν Κλεοπάτρα καὶ ὁ ἐμφανὴς παραγκωνισμὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου προκάλεσαν, κατὰ τὸν Bosworth, τὴν κατάρρευση τῆς «ὀμοσπονδίας» τῆς Ἀνω καὶ Κάτω Μακεδονίας· καὶ τὸ σύνθημα τῆς καταρρεύσεως ὑπῆρξε ἡ δολοφονία τοῦ Φιλίππου ἀπὸ ὀργισμένους εὐγενεῖς τῆς Ἀνω Μακεδονίας. Ἡ ἄποψη τοῦ Bosworth εἶναι ἀτεκμηρίωτη καὶ ἐξεζητημένη.

Ἐὰν ἀφίναμε τὸ πνεῦμα μας ἐλεύθερο σὲ συνδυασμοὺς δεδομένων, θά ἦταν δυνατό νὰ καταλήξωμε στὸ συμπέρασμα ὅτι τὰ πράγματα ἐξελίχθηκαν περίπου ὡς ἐξῆς: Μετὰ τὸ γάμο τοῦ Φιλίππου μὲ τὴν Κλεοπάτρα ὁ Ἀλέξανδρος ἔπαψε νὰ εἶναι βέβαιος γιὰ τὰ δικαιώματά του στὸ θρόνο τῆς Μακεδονίας. Ἡ προσβλητικὴ παρατήρηση τοῦ Ἀττάλου κατὰ τὸ γάμο, ἡ βίαιη ἀντίδραση τοῦ Φιλίππου κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου, τὸ περιστατικὸ μὲ τὸν Πιζώδαρο, ἡ ἀπόφαση τοῦ Φιλίππου νὰ ἐξορίσῃ τοὺς φίλους τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀποτέλεσαν στοιχεῖα ἐνδεικτικὰ γιὰ τὴν ἀβεβαιότητα τοῦ μέλλοντος τοῦ Ἀλεξάνδρου μέσα στὴ μακεδονικὴ αὐλὴ. Ἀκόμη ὁ γάμος τοῦ Ἀλεξάνδρου τῆς Ἥπειρου, θεοῦ τοῦ Ἀλεξάνδρου, μὲ τὴν κόρη τοῦ Φιλίππου, δεῖγμα μιᾶς στενῆς σχέσεως τῶν δυὸ ἀνδρῶν καὶ ἐξαρτήσεως τοῦ πρώτου ἀπὸ τὸ δεύτερο, στεροῦσε τὸν Ἀλέξανδρο ἀπὸ ὅποιαδήποτε δυνατότητα σχετικὴ μὲ τὴν Ἥπειρο.

Ὅλα αὐτὰ ὡδήγησαν τὸν Ἀλέξανδρο στὴ βεβαιότητα πὼς ὁ πατέρας του τὸν εἶχε καταδικάσει. Ὁ Φίλιππος ἔκανε τὸ λάθος νὰ δώσῃ στὸν Ἀλέξανδρο τὸ χρόνο γιὰ νὰ ἀντιδράσῃ· νὰ κάνῃ κάτι γιὰ νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὸ ἀδιέξοδο στὸ ὅποιο εἶχε ὀδηγηθῇ· καὶ ἡ ἀπουσία τοῦ Παρμενίωνος καὶ τοῦ Ἀττάλου διευκόλυνε τὰ πράγματα.

Καὶ ἐπακολούθησε ὁ φόνος καὶ φυσικὰ ἡ ἐξόντωση τοῦ δολοφόνου, πρὶν μπορέσῃ νὰ προδώσῃ τὴ συνωμοσίαν. Οἱ τρεῖς πού, κατὰ τὸ Διόδωρο¹, σκότωσαν τὸν Πανσανίαν, ὁ Λεοννάτος², ὁ Περδίκας³ καὶ ὁ Ἀττάλος⁴, ἦταν στενοὶ συνεργάτες τοῦ Ἀλεξάνδρου καί, πιθανῶς, μέτοχοι τῆς συνωμοσίας⁵.

Ὁ Ἀντίπατρος, στενὰ συνδεδεμένος μὲ τὸν Ἀλέξανδρο καὶ παραγκωνισμένος ἀπ' τὸ Φίλιππο, μέτοχος ἴσως κι αὐτὸς τῆς συνωμοσίας, παρουσίασε ἀμέσως στὸ στρατὸ τὸν Ἀλέξανδρο καὶ εἰσηγήθηκε τὴν ἀνακήρυξή

1. 16. 93-94.

2. Berve, ἑ.α., τ. 2, σ. 232-35 (ἀρ. 466).

3. Berve, ἑ.α., τ. 2, σ. 313-16 (ἀρ. 627).

4. Ἡ ταυτότητα αὐτοῦ τοῦ Ἀττάλου ἀποτελεῖ πρόβλημα· βλ. Berve, ἑ.α., τ. 2, σ. 92.

5. Ὁ Badian, ἑ.α. (σ. 24), σ. 244 κ.ε., εἶναι ὁ κυρίως ὑποστηρικτὴς τῆς ἀπόψεως περὶ ἐνοχῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου.

του ὡς βασιλέα στὸ θρόνο τῆς Μακεδονίας. Ὁ Ἡρομένης καὶ ὁ Ἀρραβαῖος, θύματα ἐξίλαστήρια, ἐκτελέσθηκαν, ἐνῶ ὁ τρίτος ἀδελφός, γαμπρὸς τοῦ Ἀντιπάτρου, εἰδοποιημένος ἀπὸ πρὶν, ἀναγνώρισε ἀμέσως τὸν Ἀλέξανδρο ὡς νέο βασιλέα καὶ διέφυγε τὸ θάνατο, ὅπως ἦδη ἀναφέρθηκε.

Αὐτὰ ὅμως εἶναι συνδυασμὸς ἐνδείξεων, ὁ ὁποῖος εἶναι πιθανῶς δυνατὸ νὰ γίνη καὶ κατ' ἄλλο ἢ κατ' ἄλλους τρόπους καὶ νὰ καταλήξῃ σὲ συμπεράσματα διαφορετικά.

Ἱστορία γίνεται μόνον βάσει τῶν πηγῶν· οἱ πηγές ὁμως στὴν προκειμένη περίπτωση οὔτε μὲ τρόπο εὐθὺ οὔτε μὲ τρόπο πλάγιο ἐνοχοποιοῦν τὸν Ἀλέξανδρο. Ἄν ὁ Ἀλέξανδρος ἦταν πραγματικὰ ἐνοχος, οἱ μεταγενεστέροι συγγραφεῖς, ποὺ δὲν εἶχαν κανένα λόγο νὰ συγκαλύψουν τὴν ἀλήθεια, θὰ ἀποσιωποῦσαν ἕνα τόσο δραματικὸ γεγονὸς. Ἐξάλλου, καὶ ἡ ὅλη ἠθικὴ φυσιογνωμία καὶ ἡ θρησκευτικὴ τοῦ ἀνδρός, ὅπως μᾶς ἔχουν παραδοθῇ, δὲ συμβιβάζονται μὲ τὴν ἐξύφανση στὸ σκοτάδι ἐνὸς τόσο ἀνοσίου ἐγκλήματος. Ὁ Ἰουστίνος, πρὺ παρέχει διαφορετικὴ μαρτυρία, εἶναι πολὺ μεταγενέστερος ἀπὸ τὰ γεγονότα, ἔχει γράψει ἐπιτομὴ τοῦ ἱστορικοῦ ἔργου τοῦ Πομπηίου Τρώγου καί, γενικά, φιλοξενεῖ στίς σελίδες του εἰδήσεις στίς ὁποῖες δὲν δίνεται πίστη, ἂν δὲν διασταυρωθοῦν.

Ὅσο γιὰ τὴν ἐνοχὴ τῆς Ὀλυμπιάδος, ὑπάρχει γι' αὐτὴ ἄλλοθι. Ἐλεῖπε, ὅπως εἶναι γνωστὸ, ἀπὸ τῆς Μακεδονίας ἀπὸ καιρὸ, καὶ ὁ ἀδελφός της, στοῦ ὁποίου τὴν αὐλὴ ζοῦσε, εἶχε, ὅπως πρὶν πάνω ἔδειξα, τέτοιους δεσμοὺς μὲ τὸ Φίλιππο, ποὺ δὲν τὸν συνέφερε μὲ κανένα τρόπο νὰ διευκολύνῃ ὅποιεσδήποτε ἐνέργειες γιὰ δολοφονία του¹.

Ὁ Ἀλέξανδρος μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Φιλίππου δὲν δυσκολεύθηκε πολὺ νὰ ἐνώσῃ τοὺς Μακεδόνες γύρω του, καὶ τοὺς Ἕλληνες γενικώτερα, καὶ νὰ συνεχίσῃ τὸ ἔργο τοῦ πατέρα του. Ὄντας προικισμένος ἀπὸ τὴ φύση, εἶχε λάβει, μὲ τίς φροντίδες τοῦ Φιλίππου καὶ τὴν ἀνάμειξη στὰ γεγονότα, τὴν κατάλληλὴ προπαιδεῖα.

ΙΩΑΝΝΗΣ Α. ΒΑΡΤΕΟΣ

1. Οἱ Badian, ἔ.ἀ. (σ. 24), σ. 249, σημ. 25 καὶ Hamilton, ἔ.ἀ. (σ. 24), σ. 28, ἀμφισβητοῦν τὴν ἀνάμειξη τῆς Ὀλυμπιάδος, ἐνῶ ὁ Berve, ἔ.ἀ., τ. 2, σ. 285 κ.ε., τὴν θεωρεῖ δυνατὴ.

S U M M A R Y

I o a n n i s V a r t s o s, Alexander's ascent to the throne of Macedonia.

Based on a selective description of Alexander's enviromental and cultural circumstances, the author explains the extraordinary personality of the king of Macedonia. He, then, examines the reasons that disrupted the relationship between Philip and Alexander, affected the atmosphere of the royal family and created a sense of insecurity for Alexander, who, subsequently, had to retreat from Macedonian affairs.

Philip's unexpected death elevated Alexander to the throne of Macedonia, allowing him to continue and carry through his father's plans. The author, after a thorough examination of the circumstances surrounding Philip's death, excludes any possibility of Alexander's complicity in his father's assassination.